

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
ФАКУЛЬТЕТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я**

***ОХОРОНА ПРАЦІ
В ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ
та САНАТОРНИХ ЗАКЛАДАХ***

Навчально-методичний посібник для лікарів-слухачів курсів підвищення кваліфікації закладів (факультетів) післядипломної освіти зі спеціальності “Організація і управління охороною здоров'я”

Автори: проф. Рогач І.М.
к.м.н. Шніцер Р.І.
Козодаєв С.П.

УЖГОРОД - 2011

УДК 613.6: 614.2:002

Навчально-методичний посібник підготовлений на кафедрі громадського здоров'я факультету післядипломної освіти Ужгородського національного університету.

Авторський колектив:

- Рогач І.М., доктор медичних наук, професор, Заслужений лікар України, зав. кафедрою громадського здоров'я ФПО УжНУ;
- Шніцер Р.І., к.м.н., начальник УОЗ Закарпатської ОДА,
- Козодаєв С.П., ас. кафедри громадського здоров'я ФПО УжНУ

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету післядипломної освіти УжНУ, протокол № ___ від ___ жовтня 2011 р.

Рецензенти:

Товт-Коршинська М.І. - доктор медичних наук, професор, зав. кафедрою фтизіатрії з курсами інфекційних хвороб та дерматовенерології.

Корчинська Є.С. – доктор медичних наук, професор, кафедра акушерства та гінекології

1 . Система управління охороною праці на підприємстві

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про охорону праці» роботодавець зобов'язаний створити на кожному робочому місці у кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників з питань охорони праці.

З цієї метою роботодавець забезпечує функціонування на підприємстві системи управління охороною праці (СУОП), а саме: створює відповідні служби і призначає посадових осіб, які забезпечують вирішення конкретних питань охорони праці, затверджує інструкції про їх обов'язки, права та відповідальність за виконання покладених на них функцій, а також контролює їх додержання, розробляє за участю сторін колективного договору і реалізує комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці; забезпечує виконання необхідних профілактичних заходів відповідно до обставин, що змінюються; впроваджує прогресивні технології, досягнення науки і техніки, засоби механізації та автоматизації виробництва, вимоги ергономіки, позитивний досвід з охорони праці тощо; забезпечує належне утримання будівель споруд, виробничого обладнання та устаткування, моніторинг за їх технічним станом; забезпечує усунення причин, що призводять до нещасних випадків, професійних захворювань та здійснення профілактичних заходів, визначених за підсумками розслідування цих причин; організовує проведення аудиту охорони праці, лабораторних досліджень умов праці, оцінку технічного стану виробничого обладнання та устаткування, атестацій робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці порядку і строки, що визначаються законодавством, та за їх підсумками вживає заходів до усунення небезпечних і шкідливих для здоров'я виробничих факторів; розробляє і затверджує положення, інструкції, інші акти з охорони праці, що діють у межах підприємства (далі - акти підприємства), та встановлюють правила виконання роботи поведінки працівників на території підприємства, у виробничих приміщеннях, на будівельних майданчиках, робочих місцях відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці; забезпечує безоплатно працівників нормативно-правовими актами та актами підприємства з охорони праці;

- здійснює контроль за додержанням працівником технологічних процесів, правил поведінки з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, використанням засобів колективного та індивідуального захисту, виконанням робіт відповідно до вимог з охорони праці; організовує пропаганду безпечних методів праці та співробітництво з працівниками у галузі охорони праці;
- * вживає термінових заходів для допомоги потерпілим, залучає за необхідності професійні аварійно-рятувальні формування у разі виникнення на підприємстві аварій та нещасних випадків.

Організаційна структура СУОП будується відповідно до загальної організаційної структури управління виробництвом і є її складовою частиною.

В управлінні охороною праці беруть участь керівники всіх рівнів управління підприємства, починаючи з тих, які кожний день бувають на робочих місцях, від працівників до керівника підприємства, а також представники профспілки з питань охорони праці, члени комісії з охорони праці виборного органу первинної профспілкової організації та уповноважені трудових колективів з питань охорони праці підприємства.

Надійне функціонування СУОП на всіх рівнях управління (виробничий підрозділ, окремий цех, підприємство) забезпечується за умови чітких дій кожного її елемента. У структурах СУОП на різних рівнях управління визначаються працівники, які здійснюють розробку й прийняття управлінських рішень, створюють умови для їх реалізації, та працівники, які безпосередньо реалізують рішення на конкретних об'єктах управління.

Тому одним з головних завдань роботодавця з питань організації СУОП на підприємстві є встановлення обов'язків, прав і відповідальності всіх керівників служб та структурних підрозділів підприємства за створення здорових і безпечних умов праці. Кожний керівник (директор, його заступник, головний інженер, головний механік, головний технолог, головний енергетик, головний економіст, головний бухгалтер та інші спеціалісти) повинні знати і виконувати свої завдання і функції по плануванню, розробці і виконанні заходів і засобів, спрямованих на створення таких умов праці у підпорядкованих їм підрозділах, які б відповідали законодавству про охорону праці, нормам і правилам визначеним НАОП, актам підприємства і відомчих органів з охорони праці. Конкретні функції і завдання з охорони праці керівників! спеціалістів підприємства, а також їх відповідальність, повинні бути визначені окремим розділом їхніх посадових обов'язків.

Проекти розділів посадових інструкцій, що стосуються охорони праці, розробляються відповідними керівниками підрозділів і затверджуються власником підприємства після погодження їх з керівником служби охорони праці підприємства.

Для забезпечення СУОП нормативно-правовою документацією власники підприємств, установ і організацій, або уповноважені ними інші органи, на підставі НАОП 0.00-8.03-93 «Про порядок опрацювання і затвердження нормативних актів, що діють на підприємстві» відповідно до чинних вимог державних міжгалузевих та галузевих нормативних актів про охорону праці розробляють і запроваджують власні положення, стандарти й інструкції, які діють у межах підпорядкованих підприємств.

До типового переліку таких нормативно-правових актів згідно з рекомендаціями Держнаглядохоронпраці належать:

«Положення про систему управління охороною праці на підприємстві», в якому передбачаються наступні розділи:

створення служби охорони праці та призначення відповідальних осіб;

організація розробки нормативних актів підприємства;

організація навчання й пропаганди безпечним методам праці;

облік, аналіз і оцінка стану охорони праці;

організація контролю за станом охорони праці;

організація розробки комплексних заходів з охорони праці;
відповідальність працівників за порушення вимог охорони праці;
створення фонду з охорони праці для фінансування відповідних заходів.
«Положення про службу охорони праці підприємства».

Положення розробляється на основі «Типового положення про службу охорону праці», затвердженого Держнаглядом охорони праці України наказом від 15.11.2004 р. №255.

«Положення про комісію з питань охорони праці підприємства».

Положення розробляється на основі «Типового положення про комісію з питань охорони праці», затвердженого Держнаглядом охорони праці України наказом від 03.08.1993 № Ті.

«Положення про роботу уповноважених трудового колективу з питань охорони праці».

Положення розробляється на основі «Типового положення про комісію з питань охорони праці», затвердженого Держнаглядом охорони праці України наказом від 26.01.2005 № 15.

«Положення про навчання, інструктаж і перевірку знань працівників із питань охорони праці».

Положення розробляється на основі «Типового положення про навчання з питань охорони праці», затвердженого наказом Комітету по нагляду за охороною праці України від 17.02.1999 р. № 27.

«Положення про організацію проведення первинного та повторного інструктажів з охорони праці, а також спеціального навчання з питань пожежної безпеки». Положення розроблюється на основі Закону України «Про пожежну безпеку» та «Правил пожежної безпеки в Україні».

Наказ «Про порядок атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативним актам про охорону праці». При розробці наказу необхідно керуватись постановами Кабміну України від 1.08.1992 р. № 442 «Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці» та Мінпраці України від 01.09.1992 р. № 41 «Методичні рекомендації для проведення атестації робочих місць за умовами праці».

«Положення про організацію та проведення попереднього (при прийомі на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників певних категорій».

При розробці положення необхідно керуватись «Положенням про медичний огляд працівників певних категорій», затвердженим Міністерством охорони здоров'я України від 31 березня 1994 р. № 45, «Переліком професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2001 р. № 559, а також наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.07.2002 р. № 280 «Щодо організації проведення обов'язкових профілактичних медичних оглядів працівників окремих професій, виробництв і організацій, діяльність яких пов'язана з обслуговуванням населення і може призвести до поширення інфекційних хвороб». Інструкції з охорони праці для працюючих за професіями і видами робіт.

При розробці інструкцій необхідно керуватись наказом Комітету по нагляду за охороною праці України Міністерства праці та соціальної політики України від 29 січня 1998 р. № 9.

Інструкції загальнооб'єктові та цехові про заходи пожежної безпеки. При розробці інструкцій керуватись «Правилами пожежної безпеки в Україні».

«Перелік робіт з підвищеною небезпекою, для проведення яких потрібне спеціальне навчання і щорічна перевірка знань з охорони праці» з урахуванням специфіки власного підприємства.

Типовий Перелік робіт з підвищеною небезпекою визначений наказом Держнаглядохоронпраці України від 26.01.2005 р. № 15. «Перелік посад посадових осіб підприємства, які зобов'язані проходити попередню і періодичну перевірку знань з охорони праці». Наказ «Про організацію безоплатної видачі молока або інших рівноцінних харчових продуктів працівникам підприємства, зайнятим на роботах із шкідливими умовами праці».

При розробці наказу треба керуватись Постановою Державного комітету СРСР по праці та соціальних питаннях і Президії ВЦРПС від 16 грудня 1987 р. №731/П-13 «Про порядок безоплатної видачі молока або інших цінних харчових продуктів робітникам і службовцям, зайнятим на роботах із шкідливими умовами праці».

Наказ «Про порядок забезпечення працівників підприємств спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту».

При розробці наказу треба керуватись «Положенням про порядок забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту», затвердженого наказом Державного Комітету України по нагляду за охороною праці від 29 жовтня 1996 р. № 170.

Наказ керівника «Про призначення посадових осіб, які відповідають за утримання і безпечну експлуатацію об'єктів з підвищеною небезпекою».

Наказ із визначенням об'єктів, що підлягають обстеженню, видів та термінів обстежень, призначенням осіб, які відповідають за організаційно-технічне забезпечення експлуатації та ремонтних робіт цих об'єктів. При розробці наказу керуватись постановою Кабміну України від 5 травня 1997 р. № 409 «Про забезпечення надійності і безпечної експлуатації будівель, споруд та інженерних мереж».

Наказ «Про організацію охорони праці на підприємстві», в якому призначити відповідальних за:

загальний стан охорони праці на підприємстві (відповідно до законодавства - це роботодавець або керівник підприємства);

стан охорони праці і забезпечення безпечних умов праці в окремих підрозділах підприємства; електрогосподарство підприємства;

експлуатацію газового господарства;

безпечне виконання робіт по переміщенню ван гажів кранами;

справний стан вантажопідйомних механізмів;

безпеку при веденні навантажувально-розвантажувальних робіт без

використання вантажопідйомних механізмів;
безпечну експлуатацію вантажопідйомних машин;
безпечну експлуатацію котлів і котельного обладнання;
справний стан і безпечну експлуатацію посудин, які працюють під тиском;
організацію експлуатації ліфтів;
організацію робіт по технічному обслуговуванню і ремонту ліфтів;
за справний стан і безпечну експлуатацію трубопроводів пару, гарячої води та холодної води, стиснутого повітря;

- справний стан і безпечну експлуатацію вентиляційних установок;
- каналізаційне господарство; збереження і ремонт будівель та споруд;

організацію проведення медоглядів працівників окремих категорій:

- при влаштуванні на роботу (як правило, начальник відділу кадрів);
- періодичних (як правило, медпрацівник медпункту);

справний стан і безпечну експлуатацію транспорту, який переміщується по території підприємства;

- своєчасне проведення державної перевірки контрольно-вимірювальних приладів.

Необхідність розробки конкретних нормативних актів із зазначеного переліку визначається з урахуванням структури підприємства, особливостей його виробничої діяльності та вимог чинного законодавства роботодавцем, узгоджується зі службою охорони праці та юрисконсультом і затверджується наказом.

Нормативно-правові акти підприємства, які обумовлюють важливі питання стосовно охорони праці пільг, компенсацій тощо, включаються до колективних договорів і затверджуються загальними зборами трудового колективу.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про охорону праці» роботодавець зобов'язаний інформувати працівників підпорядкованого підприємства або представників професійних спілок чи уповноважених трудового колективу, які здійснюють громадський контроль за станом охорони праці робочих місць, дільниць, цехів та інших підрозділів підприємства, а також Фонд соціального страхування від нещасних випадків про поточний стан охорони праці, причини аварій, нещасних випадків та професійних захворювань і про заходи, яких вжито і заплановано для їх усунення та для забезпечення на підприємстві умов і безпеки праці на рівні нормативних вимог.

Також роботодавець повинен надати доступ до інформації та документів, що містять результати атестації робочих місць, заплановані роботодавцем профілактичні заходи, результати розслідування обліку та аналізу нещасних випадків та професійних захворювань і звіти з цих питань, а також повідомлення, подання та приписи органів державного управління і державного нагляду за охороною праці.

Роботодавець несе безпосередню відповідальність за порушення зазначених вимог

2. Служба охорони праці на підприємстві

Створення та функціонування служби охорони праці обумовлені ст. 15 Закону України «Про охорону праці». На підприємстві з кількістю працюючих 50 і

більше осіб роботодавець створює службу охорони праці. На підприємстві з кількістю працюючих менше 50 осіб функції служби охорони праці можуть виконувати в порядку сумісництва особи, які мають відповідну підготовку, а при кількості працюючих менше 20 осіб для виконання функцій служби охорони праці можуть залучатися сторонні спеціалісти з охорони праці на договірних засадах.

Умови комплектації служби охорони праці підприємства, і завдання, функції, права та відповідальність визначаються Положенням про службу охорони праці підприємства, яке затверджує його власник.

Положення про службу охорони праці підприємства розробляється на основі Типового положення про службу охорони праці, затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці від 15.11.2004 р. № 255 і враховує специфіку виробництва, види діяльності і чисельність працівників, їх умов праці та інші специфічні фактори підприємства, визначає структуру служби, її чисельність, основні завдання, функції та права працівників відповідно до законодавства.

Створюється служба охорони праці підприємства для організації і виконання працівниками підприємства правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням і аваріям у процесі праці.

Працівники служби охорони праці підприємства в своїй діяльності керуються законодавством України, нормативно-правовими актами з охорони праці, колективним договором та актами з охорони праці, що діють у межах підприємства.

Служба охорони праці підпорядковується безпосередньо роботодавцю, входить до системи управління охороною праці, а також до структури підприємства як самостійний підрозділ.

Ліквідується служба охорони праці у разі ліквідації підприємства або припинення використання найманої праці на підприємстві.

Керівники та спеціалісти служби за своєю посадою і заробітною платою прирівнюються до керівників і спеціалістів основних виробничих технічних служб.

Розподіл обов'язків, прав, відповідальності та характер зв'язків з питань охорони праці між власником (керівником), спеціалістами і керівниками виробничих підрозділів, а також службою охорони праці визначається у їх посадових інструкціях.

Навчання та перевірка знань з питань охорони праці працівників служби охорони праці проводяться в установленому законодавством порядку під час прийняття на роботу та періодично раз на три роки. Основними завданнями служби охорони праці є:

у разі відсутності впровадженої системи якості відповідно до 50 9001, опрацювання ефективної системи управління охороною праці на підприємстві та сприяння удосконаленню діяльності у цьому напрямі кожного структурного підрозділу і кожного працівника, забезпечення фахової підтримки рішень роботодавця з цих питань;

організація проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози життю або здоров'ю працівників;

вивчення та сприяння впровадженню у виробництво досягнень науки і техніки, прогресивних і безпечних технологій, сучасних засобів колективного та індивідуального захисту працівників;

контроль за дотриманням працівниками вимог законів та інших нормативно-правових актів з охорони праці, положень (у разі наявності) галузевої угоди, розділу «Охорона праці» колективного договору та актів з охорони праці, що діють у межах підприємства;

інформування та надання роз'яснень працівникам підприємства з питань охорони праці. До функцій служби охорони праці віднесені:

розроблення спільно з іншими підрозділами підприємства комплексних заходів для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці, планів, програм поліпшення умов праці, запобігання виробничому травматизму, професійним захворюванням, надання організаційно-методичної допомоги у виконанні запланованих заходів;

підготовка проектів наказів з питань охорони праці і внесення їх на розгляд роботодавцю;

проведення спільно з представниками інших структурних підрозділів і за участю представників професійної спілки підприємства або, за її відсутності, уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці перевірок дотримання працівниками вимог нормативно-правових актів з охорони праці; складання звітності з охорони праці за встановленими формами;

проведення з працівниками вступного інструктажу з охорони праці; ведення обліку та проведення аналізу причин виробничого травматизму, професійних захворювань, аварій, заподіяної ними шкоди; забезпечення належного оформлення і зберігання документації з питань охорони праці, а також своєчасної передачі її до архіву для тривалого зберігання згідно з установленим порядком; складання за участю керівників підрозділів підприємства переліків професій, посад і видів робіт, на які повинні бути розроблені інструкції з охорони (безпеки) праці, що діють у межах підприємства, надання методичної допомоги під час їх розроблення; інформування працівників про основні вимоги законів, інших нормативно-правових актів з охорони праці, що діють у межах підприємства. Розгляд: питань про підтвердження наявності небезпечної виробничої ситуації, що стала причиною відмови працівника від виконання дорученої роботи, відповідно до законодавства (у разі необхідності); листів, заяв, скарг працівників підприємства, що стосуються питань додержання законодавства про охорону праці. Організація: забезпечення підрозділів нормативно-правовими актами та актами з охорони праці, що діють у межах підприємства,

посібниками, навчальними матеріалами з цих питань; роботи кабінету з охорони праці, підготовки інформаційних стендів, кутків з охорони праці тощо; нарад, семінарів, конкурсів тощо з питань охорони праці; пропаганди з питань охорони праці з використанням інформаційних засобів. Участь у:

- розслідуванні нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві;
- складанні санітарно-гігієнічної характеристики робочих місць працівників, які проходять обстеження щодо наявності профзахворювань;
- проведенні внутрішнього аудиту охорони праці та атестації робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці;
- роботі комісій з приймання в експлуатацію закінчених будівництвом, реконструкцією або технічним переозброєнням об'єктів виробничого та соціально-культурного призначення, відремонтованого або модернізованого устаткування в частині дотримання вимог охорони (безпеки) праці; розробленні положень, інструкцій, розділу «Охорона праці» колективного договору, актів з охорони (безпеки) праці, що діють у межах підприємства;
- складанні переліків професій і посад, згідно з якими працівники повинні проходити обов'язкові попередні і періодичні ■ медичні огляди;
- організації навчання з питань охорони праці;
- роботі комісії з перевірки знань з питань охорони праці.

Забезпечення організаційної підтримки (у разі наявності) роботи комісії з питань охорони праці підприємства. Контроль за:

- виконанням заходів, передбачених програмами, планами щодо поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, колективним договором та заходами, спрямованими на усунення причин нещасних випадків та професійних захворювань;
- проведенням ідентифікації та декларуванням безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;
- наявністю у підрозділах інструкцій з охорони праці згідно з переліком професій, посад і видів робіт, своєчасним внесенням в них змін; своєчасним проведенням необхідних випробувань і технічних оглядів устаткування; станом запобіжних і захисних пристроїв, вентиляційних систем; своєчасним проведенням навчання з питань охорони праці, всіх видів інструктажу з охорони праці; забезпеченням працівників відповідно до законодавства спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального та колективного захисту, мийними та знешкоджувальними засобами; організацією зберігання, прання, хімічного чищення, сушіння, знепилювання і ремонту спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту;
- санітарно-гігієнічними і санітарно-побутовими умовами працівників згідно з нормативно-правовими актами;
- своєчасним і правильним наданням працівникам пільг і компенсацій за важкі та шкідливі умови праці, забезпеченням їх лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними йому харчовими продуктами, газованою соляною водою, наданням оплачуваних перерв санітарно-

оздоровчого призначення відповідно до вимог законодавства та колективного договору тощо;

дотриманням у належному безпечному стані території підприємства, внутрішніх доріг та пішохідних доріжок;

організацією робочих місць відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці;

використанням цільових коштів, виділених для виконання комплексних заходів для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці;

застосуванням праці жінок, інвалідів і осіб, молодших 18 років, відповідно до законодавства;

виконанням приписів посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці та поданням страхового експерта з охорони праці; проведенням попередніх (під час прийняття на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, щорічних обов'язкових медичних оглядів осіб віком до 21 року. Положенням про службу охорони праці також визначаються права працівників служби охорони праці. Спеціалісти служби охорони праці мають право:

видавати керівникам структурних підрозділів підприємства обов'язкові для виконання приписи щодо усунення наявних недоліків, одержувати від них необхідні відомості, документацію і пояснення з питань охорони праці. Припис спеціаліста з охорони праці може скасувати лише роботодавець. Припис складається в двох примірниках, один з яких видається керівникові робіт, об'єкту, цеху, другий залишається та реєструється у службі охорони праці, і зберігається протягом 5 років.

Якщо керівник структурного підрозділу підприємства відмовляється від підпису в одержанні припису, спеціаліст з охорони праці надсилає відповідне подання на ім'я особи, якій адміністративно підпорядкований цей структурний підрозділ, або роботодавцю;

зупиняти роботу виробництв, дільниці, машин, механізмів, устаткування у разі порушень, які створюють загрозу життю або здоров'ю працівників;

вимагати відсторонення від роботи осіб, які не пройшли передбачених законодавством медичного огляду, навчання, інструктажу, перевірки знань і не мають допуску до відповідних робіт або не виконують вимоги нормативно-правових актів з охорони праці; надсилати роботодавцю подання про притягнення до відповідальності посадових осіб та працівників, які порушують вимоги щодо охорони праці; за поліпшення стану безпеки праці вносити пропозиції про заохочення працівників за активну працю; Організація роботи служби охорони праці повинна здійснюватись відповідно до плану роботи та графіків обстежень, затверджених роботодавцем. Робочі місця працівників служби охорони праці мають розміщуватись (як правило) в окремому приміщенні, забезпечуватись належною оргтехнікою, технічними засобами зв'язку і бути зручними для приймання відвідувачів.

Для проведення навчання, інструктажів, семінарів, лекцій, виставок тощо має бути створений кабінет з охорони праці. Роботодавець забезпечує стимулювання ефективної роботи працівників служби охорони праці.

3. Організація навчання та інструктажів з охорони праці

Згідно із статтею 18 Закону України «Про охорону праці» працівники під час прийняття на роботу і у процесі роботи повинні проходити за рахунок роботодавця навчання та інструктаж з охорони праці.

Порядок проведення навчання та перевірки знань з питань охорони праці визначається Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці (далі - Типове положення), затвердженим наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15.

Типове положення встановлює порядок навчання та перевірки знань з питань охорони праці посадових осіб та інших працівників у процесі трудової діяльності, а також учнів, курсантів, слухачів та студентів навчальних закладів під час трудового і професійного навчання.

Типове положення спрямоване на реалізацію в Україні системи безперервного навчання з питань охорони праці посадових осіб та інших працівників, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків і правил поведінки у разі виникнення аварій.

Вимоги Типового положення є обов'язковими для виконання всіма центральними і місцевими органами виконавчої влади, асоціаціями, концернами, корпораціями, іншими об'єднаннями підприємств, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та видів діяльності суб'єкт господарської діяльності, який має намір проводити навчання з питань охорони праці працівників інших суб'єктів господарської діяльності або професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників, які залучаються до виконання робіт з підвищеною небезпекою, повинен одержати відповідний дозвіл Держнаглядохоронпраці України або його територіального органу в порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 15.10.2003 р. № 1631.

Нагляд за дотриманням вимог Типового положення здійснюють органи державного нагляду за охороною праці, а контроль -служби охорони праці центральних і місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та підприємств.

Координацію і методичний супровід суб'єктів господарської діяльності, які проводять навчання працівників з питань охорони праці, здійснює Головний навчально-методичний центр Держнаглядохоронпраці та навчальні підрозділи експертно-технічних центрів Держнаглядохоронпраці.

Організація навчання і перевірки знань з питань охорони праці на підприємстві Працівники під час прийняття на роботу і у процесі роботи, а також учні, курсанти, слухачі та студенти під час трудового і професійного навчання проходять на підприємстві за рахунок роботодавця інструктажі, навчання та перевірку знань з питань охорони праці, надання першої допомоги потерпілим від нещасних випадків, а також правил поведінки у разі виникнення аварії.

На підприємствах на основі Типового положення, з урахуванням специфіки

виробництва та вимог нормативно-правових актів з охорони праці, розробляються і затверджуються наказами керівників відповідні положення підприємств про навчання та перевірку знань з охорони праці, а також формуються плани-графіки проведення навчання та перевірки знань з питань охорони праці, з якими мають бути ознайомлені працівники.

Організацію навчання та перевірки знань з питань охорони праці працівників, у тому числі під час професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації на підприємстві здійснюють працівники служби кадрів або інші спеціалісти, яким роботодавцем доручена організація цієї роботи.

Навчання з питань охорони праці у частині організації навчального процесу (формування навчальних груп, розробка навчально-тематичних планів та програм, форм навчальної документації та порядок їх ведення тощо) здійснюється відповідно до вимог законодавства та нормативно-правових актів у галузі освіти.

Навчання з питань охорони праці може проводитись як традиційними методами, так і з використанням сучасних видів навчання - модульного, дистанційного тощо, а також з використанням технічних засобів навчання: аудіовізуальних, комп'ютерних навчально-контрольних систем, комп'ютерних тренажерів.

Особи, яких приймають на роботу, пов'язану з підвищеною пожежною небезпекою, повинні попередньо пройти спеціальне навчання (пожежно-технічний мінімум). Працівники, зайняті на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, раз на рік проходять перевірку знань відповідних нормативних актів з пожежної безпеки, а посадові особи до початку виконання своїх обов'язків і періодично (раз на три роки) проходять навчання і перевірку знань з питань пожежної безпеки.

Особи, які суміщають професії, проходять навчання, інструктаж і перевірку знань з питань охорони праці як з їхніх основних професій, так і з професій за сумісництвом.

Перед перевіркою знань з питань охорони праці на підприємстві для працівників організується навчання у формі лекцій, семінарів та консультацій.

Перевірка знань на підприємстві здійснюється комісією з перевірки знань з питань охорони праці підприємства, склад якої затверджується наказом керівника. Головою комісії призначається керівник підприємства або його заступник, до службових обов'язків яких входить організація роботи з охорони праці, а у разі потреби створення комісій в окремих структурних підрозділах їх очолюють керівник відповідного підрозділу чи його заступник.

До складу комісії входять спеціалісти служби охорони праці, представники юридичної, виробничих, технічних служб, представник профспілки або вповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці. До комісії можуть залучатися також страхові експерти з охорони праці відповідного робочого органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України та викладачі охорони праці, які проводили навчання.

Участь представника спеціально вповноваженого центрального органу

виконавчої влади з нагляду за охороною праці або його територіального управління у складі комісії обов'язкова лише під час первинної перевірки знань з питань охорони праці у працівників, які залучаються до виконання робіт підвищеної небезпеки.

Комісія вважається правочинною, якщо до її складу входять не менше трьох осіб.

Усі члени комісії у порядку, встановленому Типовим положенням, повинні пройти навчання та перевірку знань з питань охорони праці.

Перелік питань для перевірки знань з охорони праці працівників з урахуванням специфіки виробництва складається членами комісії та затверджується роботодавцем.

Формою перевірки знань з питань охорони праці працівників є тестування, залік або екзамен. Тестування проводиться за допомогою технічних засобів (автоекзаменатори, модульні тести тощо), залік або екзамен - за екзаменаційними білетами у вигляді усного або письмового опитування.

Результат перевірки знань з питань охорони праці з робіт з підвищеною небезпекою, а також там, де і потреба у професійному доборі, до виконання яких допускається працівник, оформлюється протоколом засідання комісії.

Особам, які під час перевірки знань з охорони праці виявили задовільні результати, видається посвідчення про перевірку знань з питань охорони праці. При цьому в протоколі та посвідченні у стислій формі зазначається перелік основних нормативно-правових актів з охорони праці та з безпечного виконання конкретних видів робіт, в обов'язку яких працівник пройшов перевірку знань.

Працівникам, які проходять навчання і перевірку знань з питань охорони праці на своєму підприємстві, видача посвідчень є обов'язковою лише тим, хто виконує роботи підвищеної небезпеки.

При незадовільних результатах перевірки знань з питань охорони праці працівники протягом одного місяця повинні пройти повторне навчання і повторну перевірку знань.

Не допускаються до роботи працівники, у тому числі посадові особи, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з питань охорони праці.

Організаційне забезпечення роботи комісії (організація проведення перевірки знань з питань охорони праці, оформлення, облік і зберігання протоколів, оформлення і облік посвідчень про перевірку знань) покладається на суб'єкт господарської діяльності, яким проводилось навчання. Термін зберігання протоколів перевірки знань не менше 5 років.

Відповідальність за організацію і здійснення інструктажів, навчання та перевірки знань працівників з питань охорони праці покладається на роботодавця.

Представники профспілок, уповноважені найманими працівниками особи як члени постійно діючих комісій з перевірки знань з питань охорони праці, проходять навчання з питань охорони праці відповідно до Типового положення, а перевірку знань у порядку, визначеному відповідними громадськими організаціями за участю представника спеціально уповноваженого

центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці.

Страхові експерти з охорони праці Фонду соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань України як члени постійно діючих комісій з перевірки знань з питань охорони праці проходять навчання з питань охорони праці відповідно до Типового положення, а перевірку знань - у порядку, визначеному правлінням Фонду, за участю представника спеціально уповноваженого центральною органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці.

Спеціальне навчання і перевірка знань з питань охорони праці

Посадові особи та інші працівники, зайняті на роботах, зазначених у Переліку робіт з підвищеною небезпекою, затвердженому наказом Держнаглядохоронпраці України від 26.01.2005 р. № 15 та Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі, затвердженому наказом МОЗ України та Держнаглядохоронпраці України від 23.09.1994 р. № 263/121 (далі - роботи підвищеної небезпеки), проходять щороку спеціальне навчання і перевірку знань відповідних нормативно-правових актів з охорони праці.

Спеціальне навчання може проводитись як безпосередньо на підприємстві, так і іншим суб'єктом господарської діяльності, який отримав в установленому порядку відповідний дозвіл.

У разі здійснення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації безпосередньо на підприємстві спеціальне навчання з питань охорони праці є складовою зазначеної професійної підготовки.

Спеціальне навчання проводиться роботодавцем на підприємстві за навчальними планами та програмами, які розробляються з урахуванням конкретних видів робіт, виробничих умов, функціональних обов'язків працівників і затверджуються наказом.

Перевірка знань після проведення спеціального навчання проводиться комісією підприємства.

У разі неможливості створити комісію з перевірки знань з питань охорони праці на підприємстві перевірка знань проводиться комісією спорідненого підприємства або територіального управління спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці.

Навчання і перевірка знань з питань охорони праці посадових осіб

Посадові особи, перелік посад яких зазначений у Типовому положенні, проходять навчання і перевірку знань з питань охорони праці, під час прийняття на роботу і періодично, раз на три роки, згідно з Типовими тематичним планом і програмою навчання з питань охорони праці посадових осіб.

Перші заступники та заступники міністрів, керівників інших центральних органів виконавчої влади, перші заступники та заступники міністрів, керівників інших центральних органів виконавчої влади Ради міністрів Автономної Республіки Крим, заступники керівників обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій; керівники об'єднань підприємств, керівники підприємств (чисельністю понад 1000 працівників), керівники та фахівці служб охорони праці, члени комісій з перевірки знань з

питань охорони праці цих підприємств; експерти технічні з промислової безпеки; керівники та викладачі кафедр охорони праці вищих навчальних закладів, керівники і штатні викладачі галузевих навчальних центрів проходять навчання у Головному навчально-методичному центрі Держнаглядохоронпраці. Перевірка знань цієї категорії посадових осіб проводиться комісією, створеною наказом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці. Очолює комісію Голова (заступник Голови), до складу її входять керівники управлінь та відділів цього органу та представники інших органів державного нагляду за охороною праці, а також представники відповідних профспілок.

До складу комісії можуть також залучатися викладачі охорони праці Головного навчально-методичного центру Держнаглядохоронпраці.

Посадові особи районних державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, функціональні обов'язки яких пов'язані із забезпеченням охорони праці; спеціалісти науково-дослідних, конструкторських, проектних і технологічних відділів, які займаються проведенням експертизи проектно-конструкторської документації, на яку поширюються вимоги нормативно-правових актів з охорони праці, а також ті, які виконують розробки з питань охорони праці; керівники підприємств чисельністю менше 1000 працівників, керівники та спеціалісти служб охорони праці, члени комісій з перевірки знань з питань охорони праці підприємств проходять навчання у галузевих навчальних центрах або навчальних закладах та установах, які отримали відповідний дозвіл на навчання з питань охорони праці.

Перевірка знань з питань охорони праці посадових осіб, які пройшли навчання у галузевих навчальних центрах, проводиться комісією, створеною наказом вищого органу. Очолює комісію керівник або заступник керівника цього органу, до службових обов'язків якого входить організація роботи з охорони праці, чи керівник служби охорони праці цього органу.

До складу комісії входять представники органів державного нагляду за охороною праці та відповідних профспілок. До складу комісії можуть також залучатися представники відповідних обласних галузевих структурних підрозділів, інших органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також викладачі охорони праці того суб'єкта господарської діяльності, де проводилося навчання.

Перевірка знань посадових осіб, які пройшли навчання в інших навчальних закладах та установах, проводиться комісією відповідного територіального управління спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці за участю представників інших органів державного нагляду за охороною праці або комісією, створеною місцевим органом виконавчої влади.

Посадові особи малих підприємств, де немає можливості провести навчання безпосередньо на підприємстві та створити комісію з перевірки знань з питань охорони праці, проходять навчання у навчальних закладах та установах, які отримали відповідний дозвіл на навчання з питань охорони праці.

Перевірка знань таких посадових осіб проводиться комісією, створеною

місцевим органом виконавчої влади або територіальним управлінням спеціально вповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці за участю представників інших органів державного нагляду за охороною праці.

Посадові особи, крім зазначених у пп. 5.2 та 5.3 Типового положення проходять навчання і перевірку знань з питань охорони праці стосовно робіт, що входять до їх функціональних обов'язків безпосередньо на підприємстві.

Особи, відповідальні із технічний стан і безпечну експлуатацію машин, механізмів, обладнання підвищеної небезпеки, та посадові особи, службові обов'язки яких пов'язані з:

керівництвом та контролем за виконанням робіт з підвищеною небезпекою; будівництвом, експлуатацією, реконструкцією, технічним переоснащенням, консервацією та ліквідацією об'єктів підвищеної небезпеки; розробкою проектів, технологічних регламентів та іншої технічної документації для робіт підвищеної небезпеки; підготовкою персоналу для обслуговування машин, механізмів та устаткування підвищеної небезпеки; розробкою нормативно-правових актів з питань виготовлення, монтажу та експлуатації машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки та об'єктів підвищеної небезпеки проходять навчання і перевірку знань з питань охорони праці в обсязі виконуваної ними роботи.

Позачергове навчання і перевірка знань посадових осіб, а також фахівців з питань охорони праці проводяться при переведенні працівника на іншу роботу або призначенні його на іншу посаду, що потребує додаткових знань з питань охорони праці.

Посадові особи, у гаму числі фахівці з питань охорони праці підприємств, де стався нещасний випадок (професійне отруєння) груповий або із смертельним наслідком, повинні протягом місяця пройти позачергове навчання і перевірку знань з питань охорони праці в порядку, встановленому Іповим положенням, якщо комісією з розслідування встановлено факт порушення ними вимог нормативно правових актів 2 охорс ни пр іці

Позачергове навчання з метою ознайомлення з новими нормативно-правовими актами з охорони праці може проводитися у формі семінарів.

Організація проведення інструктажів з охорони праці

Працівники, під час прийняття на роботу та періодично, повинні проходити на підприємстві інструктажі з: питань охорони праці; надання першої медичної допомоги;

правил поведінки та дій при виникненні аварійної ситуації, пожеж і стихійних лих. За характером і часом проведення інструктажі з питань охорони праці (далі - інструктажі) поділяються на: вступний; первинний; повторний; позаплановий; цільовий. Вступний інструктаж проводиться з:

усіма працівниками, які приймаються на постійну або тимчасову роботу, незалежно від їх освіти, стажу роботи та посади; працівниками інших організацій, які прибули на підприємство і беруть безпосередню участь у виробничому процесі або виконують інші роботи для підприємства;

учнями та студентами, які прибули на підприємство для проходження

трудового або професійного навчання; екскурсантами у разі екскурсії на підприємство.

Вступний інструктаж проводиться спеціалістом служби охорони праці або іншим фахівцем відповідно до наказу (розпорядження) по підприємству, який в установленому Типовим положенням порядку пройшов навчання і перевірку знань з питань охорони праці. Інструктаж проводиться у кабінеті охорони праці або у приміщенні, що спеціально для цього обладнано, з використанням сучасних технічних засобів навчання, навчальних та наочних посібників за програмою, розробленою службою охорони праці з урахуванням особливостей виробництва. Програма та тривалість інструктажу затверджуються керівником підприємства.

Запис про проведення вступного інструктажу робиться в журналі реєстрації вступного інструктажу з питань охорони праці, який зберігається службою охорони праці або працівником, що відповідає за проведення вступного інструктажу, а також у наказі про прийняття працівника на роботу.

Первинний інструктаж проводиться до початку роботи безпосередньо на робочому місці з працівником: новоприйнятим (постійно чи тимчасово) на підприємство або до фізичної особи, яка використовує найману працю; який переводиться з одного структурного підрозділу підприємства до іншого; який виконуватиме нову для нього роботу; відрядженим працівником іншого підприємства, який бере безпосередню участь у виробничому процесі на підприємстві. Проводиться також з учнями, курсантами, слухачами та студентами навчальних закладів: до початку трудового або професійного навчання; перед виконанням кожного навчального завдання, пов'язаного з використанням різних механізмів, інструментів, матеріалів тощо.

Первинний інструктаж на робочому місці проводиться індивідуально або з групою осіб одного фаху за діючими на підприємстві інструкціями з охорони праці відповідно до виконуваних робіт.

Повторний інструктаж проводиться на робочому місці індивідуально з окремим працівником або групою працівників, які виконують однотипні роботи, за обсягом і змістом переліку питань первинного інструктажу.

Повторний інструктаж проводиться в терміни, визначені нормативно-правовими актами з охорони праці, які діють у галузі, або роботодавцем (фізичною особою, яка використовує найману працю) з урахуванням конкретних умов праці, але не рідше: на роботах з підвищеною небезпекою -раз на три місяці; для решта робіт -раз на шість місяців. Позаплановий інструктаж проводиться з працівниками на робочому місці або в кабінеті охорони праці при:

введенні в дію нових або переглянутих нормативно-правових актів з охорони праці, а також при внесенні змін та доповнень до них; зміні технологічного процесу, заміні або модернізації устаткування, приладів та інструментів, вихідної сировини, матеріалів та інших факторів, що впливають на стан охорони праці;

порушеннях працівниками вимог нормативно-правових актів з охорони праці, що призвели до травм, аварій, пожеж тощо;

перерві в роботі виконавця робіт більш ніж на 30 календарних днів - для робіт з підвищеною небезпекою, а для решти робіт-понад 60 днів.

Позаплановий інструктаж з учнями, студентами, курсантами, слухачами проводиться під час проведення трудового і професійного навчання при порушеннях ними вимог нормативно-правових актів з охорони праці, що можуть призвести або призвели до травм, аварій, пожеж тощо.

Позаплановий інструктаж може проводитись індивідуально з окремим працівником або з групою працівників одного фаху. Обсяг і зміст позапланового інструктажу визначаються в кожному окремому випадку залежно від причин і обставин, що спричинили потребу його проведення.

Цільовий інструктаж проводиться з працівниками при: ліквідації аварії або стихійного лиха;

проведенні робіт, на які відповідно до законодавства оформлюються наряд-допуск, наказ або розпорядження. Цільовий інструктаж проводиться індивідуально з окремим працівником або з групою працівників. Обсяг і зміст цільового інструктажу визначаються залежно від виду робіт, що виконуватимуться.

Первинний, повторний, позаплановий і цільовий інструктажі проводить безпосередній керівник робіт (начальник структурного підрозділу, майстер) або фізична особа, яка використовує найману працю.

Первинний, повторний, позаплановий і цільовий інструктажі завершуються перевіркою знань у вигляді усного опитування або за допомогою технічних засобів, а також перевіркою набутих навичок безпечних методів праці, особою, яка проводила інструктаж.

При незадовільних результатах перевірки знань, умінь і навичок щодо безпечного виконання робіт після первинного, повторного чи позапланового інструктажів протягом 10 днів додатково проводяться інструктаж і повторна перевірка знань.

При незадовільних результатах перевірки знань після цільового інструктажу допуск до виконання робіт не надається. Повторна перевірка знань при цьому не дозволяється.

Про проведення первинного, повторного, позапланового та цільового інструктажів та їх допуск до роботи особа, яка проводила інструктаж, вносить запис до журналу реєстрації інструктажів з питань охорони праці на робочому місці.

Сторінки журналів реєстрації інструктажів повинні бути пронумеровані, прошнуровані і скріплені печаткою.

У разі виконання робіт, що потребують оформлення наряду-допуску, цільовий інструктаж реєструється в цьому наряді допуску, а у журналі реєстрації інструктажів - не обов'язково.

Перелік професій та посад працівників, які звільняються від повторного інструктажу, затверджується роботодавцем. До цього переліку можуть бути зараховані працівники, участь у виробничому процесі яких не пов'язана з безпосереднім обслуговуванням об'єктів, машин, механізмів, устаткування, застосуванням приладів та інструментів, збереженням або переробкою

сировини, матеріалів тощо.

Стажування (дублювання) і допуск працівників до роботи

Новоприйняті на підприємство працівники після первинного інструктажу на робочому місці до початку самостійної роботи повинні під керівництвом досвідчених, кваліфікованих працівників пройти стажування (дублювання) протягом не менше 2-15 змін або дублювання протягом не менше шести змін.

Стажування або дублювання проводиться, як правило, під час професійної підготовки на право виконання робіт з підвищеною небезпекою у випадках, передбачених нормативно-правовими актами з охорони праці.

Працівники, функціональні обов'язки яких пов'язані із забезпеченням безаварійної роботи об'єктів підвищеної небезпеки або ? виконанням окремих робіт підвищеної небезпеки (теплові та атомні електричні станції, гірничодобувні підприємства, інші подібні об'єкти, порушення технологічних режимів яких являє загрозу для працівників та навколишнього середовища), до початку самостійної роботи повинні проходити дублювання з обов'язковим проходженням у цей період протиаварійних і протипожежних тренувань відповідно до плану ліквідації аварій.

Допуск до стажування оформлюється наказом у якому визначається тривалість стажування та вказується прізвище працівника, відповідального за проведення стажування.

Перелік посад і професій працівників, які повинні проходити стажування, а також тривалість стажування визначаються керівником підприємства відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці. Тривалість стажування залежить від стажу і характеру роботи, а також від кваліфікації працівника.

Роботодавцю надається право своїм наказом звільняти від проходження стажування працівника, який має стаж роботи за відповідною професією не менше 3 років або переводиться з одного підрозділу до іншого, де характер роботи та тип обладнання, на якому він працюватиме, не змінюються.

Стажування проводиться за програмами для конкретної професії, які розробляються на підприємстві відповідно до функціональних обов'язків працівника і затверджуються керівником підприємства (структурного підрозділу).

Стажування проводиться на робочих місцях свого або іншого подібного за технологією підприємства. У процесі стажування працівники повинні виконувати роботи, які за складністю, характером, вимогами безпеки відповідають роботам, що передбачаються функціональними обов'язками цих працівників.

У процесі стажування (дублювання) працівник повинен:

закріпити знання щодо правил безпечної експлуатації технологічного обладнання, технологічних і посадових інструкцій та інструкцій з охорони праці;

оволодіти навичками орієнтування у виробничих ситуаціях за нормальних та аварійних умов; засвоїти в конкретних умовах технологічні процеси і обладнання та методи безаварійного керування ними з метою забезпечення

вимог безпеки праці.

Після закінчення стажування та при задовільних результатах перевірки знань з питань охорони праці наказом (розпорядженням) роботодавця (або керівника структурного підрозділу) працівник допускається до самостійної роботи, про що робиться запис у журналі реєстрації інструктажів. Якщо працівник не оволодів необхідними виробничими навичками чи отримав незадовільну оцінку з протиаварійних та протипожежних тренувань, то стажування новим наказом може бути продовжено на термін не більше двох змін.

4. Атестація робочих місць

Організація проведення роботодавцем атестації робочих місць за умовами праці (далі - Атестація) на їх відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці обумовлена статтею 13 Закону України «Про охорону праці».

Атестація проводиться на підприємствах і організаціях незалежно від форм власності й господарювання, де технологічний процес, використовуване обладнання, сировина та матеріали є потенційними джерелами шкідливих і небезпечних виробничих факторів, що можуть несприятливо впливати на стан здоров'я працюючих, а також на їхніх нащадків як тепер, так і у майбутньому.

Основна мета Атестації полягає у регулюванні відносин між власником або уповноваженим ним органом і працівниками у галузі реалізації прав на здорові й безпечні умови праці, пільгове пенсійне забезпечення, пільги та компенсації за роботу за несприятливих умов.

Атестація проводиться атестаційною комісією, склад і повноваження якої визначаються наказом по підприємству, організації в строки, передбачені колективним договором, але не рідше одного разу на 5 років.

Позачергово Атестація проводиться у разі докорінної зміни умов і характеру праці з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, профспілкового комітету, трудового колективу або його виборного органу, органів Державної експертизи умов праці з участю установ санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я (МОЗ).

До проведення Атестації можуть залучатися проектні та науково-дослідні організації, технічні інспекції праці профспілок, інспекції Держгідротехнагляду.

Правовою основою для проведення Атестації є чинні законодавчі й нормативні акти з питань охорони і гігієни праці, списки виробництв, робіт, професій і посад, що дають право на пільгове пенсійне забезпечення та інші пільги і компенсації залежно від умов праці.

Порядок проведення Атестації затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.1992 р. № 442.

Методичні рекомендації для проведення атестації робочих місць за умовами праці затверджені постановою Мінпраці України від 01.09.1992 р. № 41. Вони визначають організацію роботи по проведенню атестації робочих місць, оцінку умов праці та реалізацію прав трудящих на пільги і компенсації залежно від шкідливих та небезпечних виробничих факторів.

Для виробництв, робіт, професій та посад, для яких у списках № 1 і № 2 передбачено показники умов праці, атестацію проводять тільки за цими

показниками.

Атестація робочих місць передбачає:

виявлення на робочому місці шкідливих і небезпечних виробничих факторів та причини їх виникнення;

дослідження санітарно-гігієнічних факторів виробничого середовища, важкості й напруженості трудового процесу на робочому місці;

комплексну оцінку факторів виробничого середовища і характеру праці щодо відповідності їх вимогам стандартів,

санітарних норм і правил;

обґрунтування віднесення робочого місця до відповідної категорії за шкідливими умовами праці;

підтвердження (встановлення) права працівників на пільгове пенсійне забезпечення, додаткову відпустку, скорочений

робочий день, інші пільги і компенсації залежно від умов праці;

перевірку правильності застосування списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, що дають право на пільгове

пенсійне забезпечення;

розв'язання спорів, які можуть виникнути між юридичними особами і громадянами (працівниками) стосовно умов праці,

пільг і компенсацій;

розроблення комплексу заходів по оптимізації рівня гігієни і безпеки, характеру праці та оздоровлення трудящих;

вивчення відповідності умов праці рівневі розвитку техніки і технології, удосконалення порядку та умов установа і

призначення пільг і компенсацій.

Відомості про результати атестації робочих місць заносяться до карти умов праці (надалі - Карта), форма якої затверджується Мінпраці разом з МОЗ.

Санітарно-гігієнічні дослідження факторів виробничого середовища та трудового процесу проводять санітарні лабораторії підприємств і організацій, науково-дослідних і спеціалізованих організацій, атестованих органами Держстандарту й Міністерства охорони здоров'я за списками, узгодженими з органами Державної експертизи умов праці, а також на договірній основі лабораторії територіальних санітарно епідеміологічних станцій.

Організація роботи по атестації

Для організації і проведення атестації керівник підприємства видає наказ, в якому:

визначає основу і завдання атестації;

затверджує склад, голову і секретаря постійно діючої атестаційної комісії, визначає її повноваження, у разі потреби - склад

цехових (структурних) атестаційних комісій;

установлює терміни і графіки проведення підготовчих робіт у структурних підрозділах підприємства;

визначає взаємодію із зацікавленими державними органами і громадськими організаціями (експертизою умов праці, санітарно-епідеміологічною службою);

визначає проектні, науково-дослідні установи для науково-технічної оцінки

умов праці і участі у розробленні заходів по усуненню шкідливих виробничих факторів.

До складу атестаційної комісії рекомендується вводити головних спеціалістів, працівників відділу кадрів, праці і заробітної плати, охорони праці, органів охорони здоров'я підприємства, представників громадських організацій. Атестаційна комісія:

здійснює організаційне, методичне керівництво і контроль за проведенням роботи на всіх етапах;

формує необхідну правову і нормативно-довідкову базу і організує вивчення; визначає і залучає у встановленому порядку потрібні організації до виконання спеціальних робіт;

організує виготовлення планів розташування обладнання по кожному підрозділу з урахуванням його експлікації, визначає

межу робочих місць (робочих зон) та надає їм відповідний номер;

складає перелік робочих місць, що підлягають атестації;

порівнює застосований технологічний процес, склад обладнання, використовувані сировину і матеріали із передбаченими у проектах;

визначає обсяг досліджень шкідливих і небезпечних факторів виробничого середовища та організує ці дослідження;

прогнозує та виявляє утворення шкідливих і небезпечних факторів на робочих місцях;

встановлює на основі Єдиного гарифно-кваліфікаційного довідника (ЄТКД) відповідність найменування професій і

посад, зайнятих на цих робочих місцях, характеру фактично виконуваних робіт.

У разі відхилень назва професії (посади)

приводиться у відповідність до ЄТКД по фактично виконуваній роботі;

складає «Карту умов праці» на кожне враховане робоче місце або групу аналогічних місць;

проводить атестацію і складає перелік робочих місць, виробництв, професій та посад з несприятливими умовами праці;

уточнює діючі і вносить нові пропозиції на встановлення пільг і компенсацій залежно від умов праці, визначає витрати на

дані цілі;

розробляє заходи до поліпшення умов праці і оздоровлення працівників;

виконує свої функції до призначення нового складу комісії при позачерговій атестації.

Вивчення факторів виробничого середовища і трудового процесу

У ході вивчення фактів виробничого середовища і трудового процесу визначаються:

характерні для конкретного робочого місця виробничі фактори, які підлягають лабораторним дослідженням;

нормативне значення (ГДК, ГДР) параметрів, факторів виробничого середовища і трудового процесу, використовуючи

систему стандартів безпеки праці, санітарні норми і правила, інші регламенти

(графа 4 Карти);

фактичне значення факторів виробничого середовища і трудового процесу шляхом лабораторних досліджень або розрахунків.

Лабораторні та інструментальні дослідження проводяться відповідно до положень ГОСТ 1.25-76 «КС Метрологическое обеспечение. Основные положения», ГОСТ 12.0.005-84 «ССБТ Метрологическое обеспечение в области безопасности труда. Основные положения», стандартів Держаеної системи забезпечення єдності вимірів (ГСІ), системи стандартів безпеки праці (ССБТ), методичних вказівок, затверджених Міністерством охорони здоров'я.

Прилади і обладнання для вимірів повинні відповідати метрологічним вимогам і підлягати перевірці у встановлені строки.

Лабораторно інструментальні дослідження фізичних, хімічних, біологічних, визначення психофізіологічних факторів проводяться в процесі роботи у характерних (типових) виробничих умовах, при справних і ефективно діючих засобах колективного та індивідуального захисту.

Результати замірів (визначень) показників шкідливих і небезпечних виробничих факторів оформлюють протоколами за формами, передбаченими у ГОСТ або затвердженими Міністерством охорони здоров'я України, і заносяться в Карту.

Визначається тривалість (процент від тривалості зміни) дії виробничого фактора.

Гігієнічна оцінка умов праці

Оцінка результатів лабораторних досліджень, інструментальних вимірів проводиться шляхом порівняння фактично визначеного значення з нормативним (регламентованим).

При цьому шум і вібрація оцінюються за еквівалентним рівнем.

Ступінь шкідливості і небезпечності кожного фактора виробничого середовища і трудового процесу тільки третього класу визначається за критеріями, встановленими гігієнічною класифікацією праці № 4137-86.

При наявності в повітрі робочої зони двох і більше шкідливих речовин різнонаправленої дії кожна з них враховується самостійним фактором, що підлягає кількісній оцінці.

При наявності в повітрі робочої зони двох і більше шкідливих речовин однонаправленої дії відношення фактичних концентрацій кожної з них до встановлених для них ГДК підсумовуються. Якщо сума відношень перевищує одиницю, то ступінь шкідливості даної групи речовин визначається, виходячи з величини цього перевищення з урахуванням класу небезпечності найтоксичнішої речовини групи, а вся група оцінюється як одна речовина.

Концентрація шкідливих речовин однонаправленої дії визначається за ГОСТ 12.1.005-88.

Оцінка умов праці при наявності двох і більше шкідливих і небезпечних виробничих факторів здійснюється за найвищим класом і ступенем.

Оцінка технічного та організаційного рівня робочого місця

Оцінка технічного рівня робочого місця проводиться шляхом аналізу:

відповідності технологічного процесу, будівель і споруд - проектам, обладнання - нормативно-технічній документації, а також характеру та обсягу виконаних робіт, оптимальності технологічних режимів;

технологічної оснащеності робочого місця (наявності технологічного оснащення інструменту, контрольно вимірювальних приладів (їхнього технічного стану, забезпеченості робочого місця підйомально транспортними засобами);

відповідності технологічного процесу, обладнання, оснащення інструменту і засобів контролю вимогам стандартів безпеки та нормам охорони праці;

впливу технологічного процесу, що відбувається на інших робочих місцях. При цьому аналізується:

раціональність планування (відповідність площі робочого місця нормам технологічного проектування та раціонального розміщення обладнання і оснащення), а також відповідність його стандартам безпеки, санітарним нормам та правилам;

забезпеченість працівників спецодягом і спецвзуттям, засобами індивідуального й колективного захисту та відповідність їх стандартам безпеки праці і встановленим нормам;

організація роботи захисних споруд, пристроїв, контрольних приладів. Оцінка робочих місць за умовами праці

Робоче місце за умовами праці оцінюється з урахуванням впливу на працівників всіх факторів виробничого середовища і трудового процесу, передбачених гігієнічною класифікацією праці, сукупних факторів технічного і організаційного рівня умов праці, ступеня ризику пошкодження здоров'я.

На основі комплексної оцінки робочі місця відносять до одного з видів умов праці: з особливо шкідливими та особливо важкими умовами праці; зі шкідливими і важкими умовами праці; зі шкідливими умовами праці та заносять до розділу III Карті. Право на пенсію на пільгових умовах визначається за показниками, які розроблено на підставі "Гігієнічної класифікації праці": Показники факторів виробничого середовища, важкості і напруженості трудового процесу для підтвердження права на пільгове пенсійне забезпечення 1. Право на пенсію за віком на пільгових умовах підтверджується при наявності на робочому місці шкідливих і небезпечних виробничих факторів III класу умов і характеру праці. За списком М81:

Не менше двох факторів III ступеня відхилення від норм; або

одною фактора III ступеня і трьох факторів I чи II ступеня відхилення від норм; або

3) чотирьох факторів II ступеня відхилення від норм; або

4) наявності у повітрі робочої зони хімічних речовин гостро направленої дії 1 чи 2 класу небезпеки.

За списком №2:

Одною фактора III ступеня відхилення від норм; або

трьох факторів I, II ступеня відхилення від норм; або

чотирьох факторів! ступеня відхилення від норм.

2.Орієнтовні показники можуть бути використані при встановленні дострокових пенсій за рахунок коштів підприємства.

Інші пільги і компенсації, залежно від умов праці, визначаються у відповідності до норм чинного законодавства.

За оцінку умов праці керівників та спеціалістів береться оцінка умов праці керованих ними працівників, якщо вони зайняті виконанням робіт в умовах, передбачених у списках № 1 і 2 для їхніх підлеглих протягом повного робочого дня.

Під повним робочим днем слід розуміти виконання робіт, передбачених списками, протягом не менше 80 % робочого часу, що має підтверджуватись відповідними документами.

За результатами атестації визначаються невідкладні заходи на поліпшення умов і безпеки праці, для розроблення і впровадження яких не слід залучати сторонні організації і фахівців.

З результатами атестації ознайомлюють працівників, зайнятих на робочому місці, що атестується. Карту підписують голова і члени комісії.

Результати атестації використовуються при встановленні пенсій за віком на пільгових умовах, пільг і компенсацій за рахунок підприємств та організацій, обґрунтуванні пропозицій про внесення змін і доповнень до списків № 1 і 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, що дають право на пільгове пенсійне забезпечення, а також для розробки заходів щодо поліпшення умов праці та оздоровлення працюючих.

Клопотання підприємств та організацій про внесення змін і доповнень до списків № 1 і 2 після їх попереднього розгляду органами Державної експертизи умов праці вносяться до Мінпраці, яке готує та подає пропозиції до Кабінету Міністрів України.

За результатами атестації складається перелік:

робочих місць, виробництв, робіт, професій і посад, працівникам яких підтверджено право на пільги і компенсації, передбачені законодавством;

робочих місць, виробництв, робіт, професій і посад, працівникам яких пропонується встановити пільги і компенсації за рахунок коштів підприємства згідно із ст. 26 Закону України «Про підприємства», і ст. 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення»; робочих місць з несприятливими умовами праці, на яких необхідно здійснити першочергові заходи по їх поліпшенню.

Перелік робочих місць, виробництв, робіт, професій і посад, працівникам яких підтверджено право на пільги і компенсації, зокрема на пільгове пенсійне забезпечення, передбачене законодавством, підписує голова комісії за погодженням з профспілковим комітетом.

Перелік затверджується наказом по підприємству, організації та зберігається протягом 50 років. Витяги з наказу додаються до трудової книжки працівників, професій і посади яких внесено до переліку.

Матеріали атестації робочих місць є документами суворої звітності і зберігаються на підприємстві протягом 50 років.

Відповідальність за своєчасне та якісне проведення атестації покладається на

керівника підприємства, організації.

Контроль за якістю проведення атестації, правильністю застосування списків № 1 і 2 виробництв робіт, професій посад і показників, що дають право на пільгове пенсійне забезпечення, пільги і компенсації, покладається на органи Державної експертизи умов праці.

5. Засоби індивідуального захисту

Відповідно до ст. 8. Закону України «Про охорону праці» та ст. 163 КЗпп на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці, а також на роботах, пов'язаних із забрудненням, або тих, що здійснюються за несприятливих температурних умов, робітникам і службовцям видається безкоштовно відповідно до норм спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту (далі - ЗІЗ) згідно із ГОСТ 12.4.011-89 «Система стандартів безпеки труда. Средства защиты работающих. Общие требования и классификация». Вказані норми визначають для власника або уповноваженого ним органу обов'язковий мінімум безоплатної видачі ЗІЗ.

Працівники, які залучаються до разових робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків аварії, стихійного лиха тощо, що не передбачені трудовим договором, згідно із вказаною статтею, повинні також бути забезпечені зазначеними засобами.

Забезпечення ЗІЗ виконується в порядку, передбаченому Положенням про порядок забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту (далі - Положення), затвердженому наказом Державного Комітету України по нагляду за охороною праці 29.10.1996 р. № 170.

Це Положення поширюється на підприємства, установи, організації незалежне від форм власності і видів їх діяльності, для працівників яких є обов'язковим застосування під час трудового процесу спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту і встановлює порядок забезпечення ЗІЗ, а також їх утримання і зберігання.

Типові норми видачі ЗІЗ працівникам наскрізних професій і посад усіх галузей народного господарства і окремих виробництв затверджені постановою Державного комітету СРСР у праці і соціальних питань і Президією ВЦРПС 12.02.1986 р. №47/П-2.

ЗІЗ видаються працівникам тих професій та посад, що передбачені у відповідних виробництвах, цехах, дільницях та видах робіт Типовими галузевими нормами безоплатної видачі працівникам спеціального одягу, ЗІЗ, або відповідними галузевими нормами, що введені на підставі типових, згідно з встановленими нормами і строками носіння незалежно від форм власності та галузі виробництва, до якої відносяться ці виробництва, цехи, дільниці та види робіт.

Працівникам, професії та посади яких передбачені у Типових нормах безоплатної ЗІЗ, робітникам і службовцям наскрізних професій та посад всіх галузей народного господарства і окремих виробництв, ЗІЗ видаються незалежно від того, на яких виробництвах, цехах і дільницях вони працюють, за винятком випадків, коли ці професії та спеціально передбачені у відповідних

Типових галузевих нормах.

Від спецодягу слід відрізнити санітарний одяг, який видається працівникам медичних закладів, підприємств побутового обслуговування населення, торгівлі, громадського харчування. Порядок видачі санітарного одягу визначається відповідними галузевими правилами. Щодо підприємств торгівлі і громадського харчування чинними є Норми видачі санітарного одягу, санітарного взуття і санприладдя для працівників підприємств системи Міністерства торгівлі СРСР, затверджені наказом Мінторгівлі СРСР за погодженням з Мінохорони праці СРСР і ЦК профспілки працівників державної торгівлі і споживчої кооперації від 27.12.1983 р. № 308. З врахуванням специфіки виробництва, вимог технологічних процесів і нормативних актів з охорони праці, за узгодженням з представниками профспілкових органів, за рішенням трудового колективу підприємства працівникам може видаватися спецодяг, спецвзуття та інші засоби індивідуального захисту понад передбачені норми.

В окремих випадках, враховуючи особливості виробництва, власник може за погодженням, з уповноваженим з охорони праці трудового колективу підприємства і профспілками замінювати:

- комбінезон бавовняний - костюмом бавовняним і навпаки;
костюм бавовняний - напівкомбінезоном бавовняним з сорочкою (блузою) або сарафаном і блузою і навпаки; костюм з сукна - костюмом бавовняним з вогнезахисним або кислотозахисним просоченням, костюм брезентовий - костюмом бавовняним з вогнезахисним або водовідштовхуючим просоченням; черевики (напівчоботи) шкіряні — чоботами гумовими і навпаки; черевики (напівчоботи) шкіряні - чоботами кирзовими і навпаки; валянки-чоботами кирзовими. Заміна одних видів спеціального одягу і спеціального взуття на інші не повинна погіршувати їх захисні властивості.

У тих випадках, коли такі засоби індивідуального захисту, як запобіжний пояс, діелектричні калоші і рукавиці, діелектричний гумовий килимок, захисні окуляри і щитки, респіратор, протигаз, захисний шолом, підшоломник, накомарник, каска, наплічники, налокітники, саморятівники, антифони, заглушки, шумозахисні шоломи, світлофільтри, віброзахисні рукавиці та інші ЗІЗ, не вказані в Типових галузевих нормах, але передбачені нормативними актами з охорони праці, вони повинні бути видані працівникам в залежності від характеру і умов робіт, що виконуються, на строк носіння - до зношення.

Порядок визначення потреби, придбання і зберігання ЗІЗ

Визначення потреби в ЗІЗ на підприємстві, закладі і організації здійснюється з урахуванням чисельності працівників за професіями і посадами, передбаченими у Типових галузевих нормах безплатної видачі робітникам і службовцям ЗІЗ, або у відповідних галузевих нормах.

При визначенні потреби в ЗІЗ власник повинен передбачати спеціальний одяг і спеціальне взуття окремо для чоловіків і жінок, вказуючи найменування ЗІЗ, ГОСТи, ОСТи, ДСТУ, ГСТУ, технічні умови, моделі, призначення за захисними властивостями, розмір і зріст, а для касок і запобіжних поясів - типорозміри.

Придбання ЗІЗ здійснюється на підприємствах-виробниках або у виробничо-торговельних фірмах, що реалізують продукцію відповідно до чинного законодавства, або при умові, що ЗІЗ, які реалізуються, мають сертифікат якості.

Власник забезпечує приймання і перевірку ЗІЗ, що надходять на підприємство, на їх відповідність вимогам ГОСТІВ, ОСТІВ, ГСГУ, ДСТУ та технічним умовам, для чого створюється комісія з представників адміністрації, профспілкової організації та уповноваженого з охорони праці трудового колективу підприємства.

ЗІЗ, що надходять на склади, повинні зберігатись у приміщеннях з температурою не нижче +10 С та не вище +30С при відносній вологості повітря 50 - 70 %.

Спеціальний одяг з прогумованих тканин та гумове взуття повинні зберігатись у затемнених приміщеннях при температурі від +5 С до +20 С з відотною вологістю повітря 50 - 70 %.

Запобіжні пояси повинні зберігатись у підвішеному стані або бути розкладені на стелажах у один ряд.

Відстань від підлоги до нижньої частини полиці, стелажу повинна бути не менше 0,2 м; від внутрішніх стін складу і від опалювальних приладів до виробів — не менше 1 м; між стелажми - не менше 0,7 м.

Засоби індивідуального захисту при зберіганні повинні бути захищені від прямого попадання сонячних променів.

Забороняється зберігання засобів індивідуального захисту у приміщенні разом з кислотами, лугами, розчинниками, бензином, маслами «а іншими матеріалами, що можуть бути джерелом шкідливих речовин. Щодо зберігання ЗІЗ повинні виконуватись рекомендації підприємства виробника.

Взяті на зберігання теплий спеціальний одяг і спеціальне взуття, що були в ужитку, повинні бути піддані дезинфекції, ретельно очищені від забруднень і пилу, висушені і відремонтовані. Під час зберігання вони підлягають періодичному оглядові.

Зберігання спеціального одягу працівників, що зайняті на роботах з шкідливими для здоров'я речовинами (свинцем, його сплавами і сполуками, ртуттю, етилованим бензином, радіоактивними речовинами тощо), повинно здійснюватись відповідно до вимог ГНиП 2.09 04-87 і нормативних актів з охорони праці.

Порядок видачі ЗІЗ

Спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту, що видаються працівникам, повинні відповідати характеру і «мовам їхнього застосування і забезпечувати безпеку праці.

ЗІЗ, що видаються працівникам, вважаються власністю підприємства, обліковуються як інвентар і підлягають обов'язковому поверненню при звільненні, або переведенні на тому ж підприємстві на іншу роботу, для якої видані засоби індивідуального захисту не передбачені нормами, а також по закінченні строків їх носіння замість одержуваних нових ЗІЗ.

Найменування ЗІЗ, їх кількість та терміни заносяться до особистої карти обліку

ЗІЗ працівника.

Власник може видавати працівникам два комплекти спецодягу на два строки носіння.

Власник зобов'язаний організувати заміну або ремонт спеціального одягу і спеціального взуття, що стали непридатними дз закінчення встановленого сі року носіння з незалежних від працівника причин.

Власник компенсує працівнику витрати на придбання спецодягу та інших засобів індивідуального захисту, якщо встановлений нормами строк видачі цих засобів порушений і працівник був вимушений придбати їх за власні кошти. При відсутності документів, що підтверджують ціну, компенсація витрат здійснюється за роздрібними цінами підприємства-виробника. Вартість ЗІЗ уточнюється бухгалтерією підприємства. Якщо витрати перевищують роздрібні ціни, компенсація різниці може бути виплачена, якщо це обумовлено в колективному договорі.

У випадку пропажі ЗІЗ у встановлених місцях їх зберігання або псування ЗІЗ з незалежних від працівника причин, власник зобов'язаний видати йому інший придатний для використання спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту.

Засоби індивідуального захисту, що були в користуванні, можуть бути видані іншим працівникам тільки після прання, хімчистки, дезинфекції та ремонту. Строк носіння таких ЗІЗ залежно від ступеня їх зношеності встановлюється власником за погодженням з уповноваженим трудового колективу з питань охорони праці та профспілками.

Черговий спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту колективного користування повинні утримуватися в коморі цеху або дільниці і видаватися працівникам тільки на час виконання цих робіт, для яких вони передбачені, або можуть бути закріплені за певними робочими місцями (наприклад, кожухи на зовнішніх постах, рукавиці діелектричні при електроустановках тощо) і передаватися однією зміною іншій. У таких випадках ЗІЗ видаються під відповідальність майстрів та інших посадових осіб. Строки носіння чергових ЗІЗ у кожному конкретному випадку залежно від характеру роботи і умов праці працівників встановлюються власником за узгодженням з уповноваженим трудового колективу з питань охорони праці і профспілками. При цьому строки носіння чергових ЗІЗ не повинні бути коротшими порівняно зі строками носіння таких самих видів, що видаються в індивідуальне користування згідно з Типовими галузевими нормами або відповідними галузевими нормами.

Передбачені Типовими галузевими нормами або відповідними галузевими нормами теплий спеціальний одяг і спеціальне взуття (костюми бавовняні на утепленій прокладці, штани бавовняні на утепленій прокладці, куртки бавовняні на утепленій прокладці, куртки для захисту від понижених температур, кожухи, козушки, валянки, шапки-вушанкитощо) видаються працівникам з настанням холодної пори року. Порядок їх зберігання з настанням теплої пори року визначається власником. Час користування теплим спеціальним одягом і спеціальним взуттям встановлюється власником спільно з

уповноваженим трудовою колективу з питань охорони праці і профспілками з урахуванням місцевих виробничих і кліматичних умов.

Учням курсової, групової та індивідуальної форм навчання, учбово-виховних закладів на час проходження виробничої практики (виробничого навчання), інструкторам, а також працівникам, тимчасово виконуючим роботи за професіями і посадами, для яких діючими Типовими галузевими нормами або відповідними галузевими нормами передбачені спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту, на час виконання цієї роботи 313 видаються згідно з чинними Типовими галузевими нормами у встановленому для всіх робітників і службовців порядку.

Бригадирам, майстрам, виконувачам обов'язків бригадирів, помічникам і підручним робітників, професії яких передбачені у Типових галузевих нормах безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту, або у галузевих нормах, видаються такі самі 313, як і робітникам відповідних професій.

Передбачені у Типових галузевих нормах або відповідних галузевих нормах 313 для робітників і службовців (включаючи інженерно-технічних працівників) повинні видаватися вказаним працівникам також і в тому випадку, якщо вони за займаною посадою є старшими (старшим інспектором, старшим майстром тощо) і виконують безпосередньо ті роботи, що дають право на одержання цього спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту.

Робітникам, що суміщують професії або постійно виконують суміщувані роботи, у тому числі і в комплексних бригадах, крім засобів індивідуального захисту, які видаються їм за основною професією, повинні бути залежно від виконуваних робіт додатково видані й інші 313, передбачені чинними нормами для суміщуваної професії з тими самими строками носіння.

Порядок користування 313

Під час виконання роботи працівники зобов'язані користуватися виданим їм 313. Власник не повинен допускати до роботи працівників без встановлених нормами 313, а також у несправному, невідремнтованому, забрудненому 313.

Працівники зобов'язані використовувати за призначенням і бережливо ставитись до виданих у їх користування 313.

Строки носіння 313 встановлені календарні й обчислюються з дня їх фактичної видачі працівникам.

313, повернені працівниками до закінчення строків носіння, але ще придатні для використання, повинні бути відремонтовані та використані за призначенням, а непридатні для носіння — списані. Порядок списання і використання 313 визначає власник.

Власник при видачі працівникам таких засобів індивідуального захисту як респіратори, протигази, саморятівники, запобіжні пояси, електрозахисні засоби, накомарники, каски, повинен проводити, навчання і перевірку знань працівників щодо правил користування і найпростіших способів перевірки придатності цих засобів, а також тренування щодо їх застосування.

Власник зобов'язаний забезпечити регулярне, відповідно до встановлених

строків, випробування і перевірку придатності засобів індивідуального захисту (респіраторів, протигазів, саморятівників, запобіжних поясів, електрозахисних засобів, накомарників, касок), а також своєчасну заміну фільтрів, скляних деталей та інших частин, захисні властивості яких погіршилися. Після перевірки на 313 повинна бути зроблена відмітка (клеймо, штамп) про термін наступного випробування.

Для зберігання виданого працівникам 313 власник зобов'язаний надати відповідно до санітарних норм та інших нормативних документів спеціально обладнані приміщення (гардеробні). В окремих випадках там, де за умовами роботи вказаний порядок зберігання спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту не може бути застосований (наприклад, на лісозаготівлях, геологорозвідувальних роботах), вони можуть залишатися в неробочий час у працівників, що повинно бути обумовлено у галузевих правилах внутрішнього трудового розпорядку або у колективних договорах підприємств. Відповідальність за збереження 313 у цих випадках покладається на самих працівників.

Догляд за 313

Власник зобов'язаний організувати належний догляд за 313, своєчасно здійснювати хімчистку, прання, обезпилювання, дегазацію, дезактивацію, знешкодження і ремонт спецодягу, а також ремонт, дегазацію і знешкодження спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту.

Хімчистці підлягає весь утеплений спецодяг, а також спецодяг з брезенту і вовняних тканин, що оброблені захисними просоченнями. У випадку, коли власник не організував своєчасну хімчистку або прання одягу, він зобов'язаний оплатити працівникові фактичні витрати на прання і хімчистку при поданні документа, що підтверджує вартість вказаних послуг.

У тих випадках, коли це необхідно за умовами виробництва, на підприємстві (у цехах, бригадах тощо) повинні влаштовуватись сушарні для спеціального одягу і спеціального взуття, камери для обезпилювання спеціального одягу і установки для дегазації, дезактивації і знешкодження спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту.

Хімчистка, прання, обезпилювання, дегазація, дезактивація, знешкодження і ремонт спеціального одягу повинні здійснюватись власником за його рахунок в строки, що встановлені з урахуванням виробничих умов, за узгодженням з представником трудового колективу підприємства, профспілками і органами санітарного нагляду. У вказаному порядку повинні здійснюватись також ремонт, дегазація, дезактивація і знешкодження 313.

Хімчистка, прання, ремонт, дегазація, дезактивація, обеззараження і обезпилення спеціального одягу, а також ремонт, дегазація, дезактивація і знешкодження спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту повинні здійснюватись власником в той час, коли працівники не зайняті на роботі (у вихідні дні) або під час міжзмінних перерв. При невиконанні цієї умови власник повинен видавати працівникові два комплекти спецодягу. При цьому строк ношення, передбачений нормами, подвоюється.

Якщо нормами передбачена видача працівникам двох

або трьох комплектів спеціального одягу і спеціального взуття (наприклад, на роботах з радіоактивними речовинами), хімчистка, прання, ремонт, дегазація, дезактивація, знешкодження і обезпилювання спеціального одягу, а також ремонт, дегазація, дезактивація і обеззараження спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту тожуть виконуватись і в інший час. При цьому працівникам на цей час видаються змінні комплекти.

У випадках забруднення спеціального одягу або необхідності його ремонту раніше встановленого строку, хімчистка, прання та ремонт повинні проводитись достроково. При необхідності повинен здійснюватись також достроковий ремонт спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту.

При хімчистці, пранні, дегазації, дезактивації і обеззараженні спеціального одягу повинно бути забезпечено збереження його захисних властивостей. Видача працівникам спеціального одягу після хімчистки, прання, дегазації, дезактивації, обеззараження і обезпилювання в непридатному стані або з втратою захисних властивостей не дозволяється.

Хімчистка, прання, ремонт, дегазація, дезактивація, знешкодження і обезпилювання спеціального одягу працівників, які зайняті на роботах із шкідливими для здоров'я речовинами (свинець, його сплави і сполуки, ртуть, етилований бензин, радіоактивні речовини тощо), повинні здійснюватись відповідно до інструкцій і вказівок органів санітарного нагляду.

У випадку інфекційного захворювання працівника 313, якими він користувався, і приміщення, в якому вони зберігались, повинні бути піддані дезінфекції дезстанціями або дезвідділеннями санепідстанцій.

Спеціальне взуття підлягає регулярному чищенню і змашуванню, для чого працівникам повинні бути забезпечені відповідні умови (місця для чищення взуття, щітки, мазі тощо).

Інші питання, пов'язані із 313

Трудові спори з питань видачі і користування 313 розглядаються комісіями по трудових спорах.

Питання матеріальної відповідальності працівників за збитки, завдані власнику в зв'язку з втратою або псуванням по недбалості 313 чи в інших випадках (розкрадання чи навмисне псування вказаних виробів), регулюються чинним законодавством. Відповідальність за своєчасне забезпечення працівників 313 і за виконання вимог Положення покладається на власника.

Нагляд і коніроль за виконанням власником вимог Положення здійснюють органи державного нагляду і служби охорони праці виконавчої влади.

Громадський контроль за виконанням власником вимог Положення покладається на трудовий колектив підприємства через обраних ними уповноважених і професійні спілки в особі своїх виборних органів і представників.

б. Безпечна експлуатація об'єктів підвищеної небезпеки

З урахуванням виробничої діяльності підприємства спеціалістом з охорони праці разом із керівниками структурних підрозділів складається перелік правил з охорони праці, правил улаштування і безпечної експлуатації¹, стандартів

безпеки праці, будівельних норм і правил, санітарних норм і правил, типових інструкцій та ін., дія яких розповсюджується на виробничу діяльність підприємства і якими слід керуватись при експлуатації обладнання та здійсненні технологічних процесів підвищеної небезпеки.

Організація безпечної експлуатації електроустановок

Керівник підприємства зобов'язаний забезпечити утримання, експлуатацію і обслуговування електроустановок відповідно до вимог чинних нормативних документів. Для цього він повинен:

призначити відповідального за справний стан і безпечну експлуатацію електрогосподарства з числа інженерно-технічних працівників, які мають електротехнічну підготовку і пройшли перевірку знань у встановленому порядку;

забезпечити достатню кількість електротехнічних працівників;

затвердити Положення про енергетичну службу підприємства, а також посадові інструкції і інструкції охорони праці;

встановити такий порядок, щоб працівники, на яких покладено обов'язки з обслуговування електроустановок, вели ретельні спостереження за дорученим їм обладнанням і мережами - оглядом, перевіркою дії, випробовуванням вимірюванням;

забезпечити перевірку знань працівників у встановлені строки згідно з вимогами «Правил технической эксплуатации электроустановок потребителей»;

забезпечити проведення протиаварійних, приймально-здавальних і профілактичних випробувань та вимірювань

електроустановок згідно з правилами і нормативами (ПБЕЕС);

забезпечити проведення технічного огляду електроустановок;

забезпечити опосвідчення стану безпеки електроустановок відповідно до вимог ПБЕЕС споживачів. Фахівці служб охорони праці зобов'язані контролювати безпечну експлуатацію електроустановок і повинні мати четверту групу з електробезпеки.

Забороняється покладати на енергослужбу обов'язки, що не входять до її професійної компетенції.

Організація безпечної експлуатації вантажопідійомних машин

Керівники підприємств і громадяни (підприємці), які займаються експлуатацією вантажопідійомних машин, зобов'язані забезпечити особисто або організувати утримання машин, зйомних вантажозахоплюючих пристосувань та тари у справному стані і безпечну їх роботу відповідно до Правил улаштування і безпечної експлуатації вантажопідійомних кранів, затверджених Держнаглядохоронпраці у 1993 р., НАОП 0.00-1.03-93.

Керівник підприємства для виконання вказаних обов'язків повинен наказом призначити відповідальних осіб за утримання вантажопідійомних машин у справному стані, та безпечне виконання робіт кранами із працівників, які мають відповідну підготовку.

Впасник, який займається експлуатацією вказаних механізмів, може відповідно до законодавства і за домовленістю з місцевими органами технагляду, укласти

договори по забезпеченню їх справності з відповідними підприємствами, наймати кваліфікованих спеціалістів та обслуговуючий персонал.

На малих підприємствах, які здійснюють експлуатацію вантажопідійомних машин, наказом керівника повинен бути призначений інженерно-технічний працівник по нагляду за безпечною експлуатацією вантажопідійомних машин, вантажозахоплюючих пристосувань та тари, після перевірки його знань вказаних вище Правил.

При необхідності одна особа може здійснювати нагляд на кількох підприємствах. Якщо така особа не призначена, її обов'язки повинен виконувати, після проходження відповідного навчання, керівник підприємства.

Організація нагляду і безпечної експлуатації посудин, які працюють під тиском
Керівник підприємства, якому належать посудини, на які розповсюджуються Правила улаштування і безпечної експлуатації посудин, що працюють під тиском затверджених Держнаглядохоронпраці у 1994 р., НАОП 0.00.-1.07.94 (далі - Правила з посудин), зобов'язаний забезпечити утримання посудин у справному стані і безпечні умови їх роботи.

Для виконання таких вимог необхідно;

призначити наказом із спеціалістів, які мають вищу або середньо-технічну освіту, та які пройшли перевірку знань Правил з експлуатації посудин, відповідальних по нагляду за технічним станом і експлуатацією посудин та відповідальних за справним станом і безпечною експлуатацією посудин. При відсутності на підприємстві спеціалістів із вищою або середньо-технічною освітою відповідальний за технічним станом та експлуатацією посудин може бути призначений за узгодженням з місцевим органом тех-нагляду з відповідних спеціалістів іншого підприємства. У цьому випадку між підприємствами має бути укладений договір за встановленою формою;

призначити необхідну кількість працівників обслуговуючого персоналу, який пройшов навчання і має посвідчення на право обслуговування посудин, які працюють під тиском.

Відповідальність за справний стан і безпечну експлуатацію посудин підприємства (цеху, дільниці) покладається наказом на працівника, якому підпорядковується персонал, який обслуговує посудини. Номер і число про призначення відповідального повинні бути записані у паспорті посудини. На час відпустки, відряджень хвороби та інших випадках еідсутності відповідальної особи його обов'язки покладаються на іншого працівника, який має відповідну підготовку.

Допуск персоналу до обслуговування посудин оформлюється наказом по підприємству.

Підприємством повинна бути розроблена інструкція з охорони праці з безпечного обслуговування посудин.

Експлуатація, зберігання і транспортування посудин під тиском на підприємстві повинні робитися відповідно до інструкції, затвердженої керівником підприємства у встановленому порядку.

Організація безпечної експлуатації парових та водонагрівальних котлів

При наявності на підприємстві парових і водонагрівальних котлів, на які

розповсюджуються Правила улаштування і безпечної експлуатації парових котлів із тиском пару не вище 0,07МПа (0,7 кг/см.кв.) та водонагрівальних котлів з температурою підігріву води 388 град. К (115 град. С), затверджені Держнаглядом у 1994 р., НАОП 0.00-107.94 (далі - Правила з котлів), керівник підприємства, якому належать котли, повинен забезпечити утримання вправному стані і безпечну експлуатацію котлів та організувати їх належне обслуговування та ремонт. З цією метою необхідно: «призначити відповідального за справний стан і безпечну експлуатацію котлів спеціаліста, який пройшов навчання в установленому порядку;

призначити у необхідній кількості працівників для обслуговування котлів, які пройшли необхідне навчання і атестацію у встановленому порядку і мають посвідчення на право обслуговування котлів;

організувати розробку і затвердити виробничу інструкцію для персоналу, який займатиметься обслуговуванням котлів. Відповідальність за справний стан та безпечну експлуатацію котлів повинна бути покладена наказом по підприємству на начальника (майстра) котельної, а при відсутності в штаті котельної начальника - на спеціаліста або представника адміністрації, виконуючого функції начальника котельної.

На період відсутності відповідальної особи виконання його обов'язків покладається на другого спеціаліста, який має відповідну підготовку і пройшов перевірку знань Правил по котлам.

Адміністрація підприємства, керуючись Правилами по котлах, відповідною документацією підприємства виробника розробляє та затверджує інструкцію з охорони праці для персоналу котельної.

Організація технічного обслуговування та ремонту газового господарства підприємства

На кожному підприємстві наказом із спеціалістів, які пройшли у встановленому порядку перевірку знань Правил безпеки систем газопостачання в Україні, затверджених Держнаглядом у 1998 р., НАОПО.00-1.20-98, призначається особа, яка відповідає за безпечну експлуатацію газового господарства.

Експлуатація газового господарства повинна забезпечуватись підприємством-власником.

При відсутності своєї газової служби технічного обслуговування і ремонт газового господарства може здійснюватись підприємством газового господарства за договором.

До технічного обслуговування і ремонту газопроводів і газового обладнання підприємством власником можуть залучатися підприємства газового господарства або інші спеціалізовані організації, а також підприємства, що виготовляють газове обладнання, агрегати й установки.

Передача підприємством-власником робіт з технічного обслуговування і ремонту обладнання спеціалізованим підприємствам повинна оформлятися спеціальним договором, який укладається між власником і організацією.

У договорі повинні бути чітко вказані обсяги робіт, регламентовані обов'язки сторін у забезпеченні безпечної експлуатації газового господарства.

Нормативно-правові акти з охорони праці підприємств легкої промисловості
 (вибірковий витяг)
 НПАОП 17.0-3.01-85 Збірник норм безплатної видачі засобів індивідуального захисту робітникам і службовцям підприємств текстильної і легкої промисловості
 НПАОП 17.0-7.01-70 Єдині вимоги безпеки до будови та експлуатації цехового транспорту підприємств текстильної та легкої промисловості
 НПАОП 17.0-7.12-83 (ОСТ 17-943-83) Процеси виробничі підприємств текстильно-галантерейної промисловості. Вимоги безпеки
 НПАОП 17.6-1.11-06 Правила охорони праці для підприємств трикотажної галузі промисловості
 НПАОП НПА017.11-1.01 -07 Правила охорони праці для працівників бавовняного виробництва
 НПАОП 17.12-7.10-80 (ОСТ 17-840-80) Процеси виробничі підприємств вовняної промисловості. Вимоги безпеки
 НПАОП 17.12-7.15-84 (ОСТ 17-958-84) Процеси виробничі підприємств первинної обробки вовни. Вимоги безпеки
 НПАОП 17.14 7.13-84 (ОСТ 17-976-84) Процеси виробничі підприємств льняної промисловості. Вимоги безпеки
 НПАОП 17.15 7.06-85 (ОСТ 17-346-85) Процеси виробничі підприємств шовкової промисловості. Вимоги безпеки
 НПАОП 17.25 7.01-85 (ОСТ 17-64-85) Процеси виробничі підприємств конопле-джутової промисловості. Вимоги безпеки

Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці

Дисциплінарна відповідальність (гл.10 КЗпП): настає у випадках порушення законодавчих та інших нормативних актів з охорони праці, які не потягли і не могли потягти за собою важкі наслідки. Ст. 147 КЗпП України встановлено дисциплінарні стягнення у вигляді: догани та звільнення з роботи. Законодавством, статутами і положеннями про дисципліну можуть бути передбачені інші дисциплінарні стягнення для окремих категорій працівників догана, попередження про неповну службу відповідність, зниження в посаді, звільнення тощо. Дисциплінарне стягнення не може бути накладене пізніше шести місяців з дня вчинення проступку. За кожне порушення трудової дисципліни може бути застосовано лише одне дисциплінарне стягнення.

Адміністративна відповідальність (ст.,41 КпАП) : настає у випадках порушення нормативно-правових актів з охорони праці, бездіяльність або протидію посадовим особам органів державного нагляду, представникам профспілок чи уповноваженим трудових

колективів. порушення чинних зобов'язань щодо колективного договору та інших зобов'язань. Адміністративна відповідальність передбачає накладення штрафів від п'яти до ста неоподатковуваних мінімумів.

Матеріальна відповідальність (гл. IX КЗпП): покладається на працівників

підприємства тільки за пряму дійсну шкоду, заподіяну підприємству, внаслідок порушення покладених на них обов'язків, у тому числі і внаслідок порушення правил охорони праці, за умови коли така шкода заподіяна винними протиправними діями (бездіяльністю) працівника.

Кримінальна відповідальність («170,172-175 та ст.271-275 Кримінального кодексу України): передбачається за порушення вимог чинного законодавства про охорону праці, які призвели до нещасного випадку із людьми, або створили небезпеку для їх життя чи здоров'я.

Забезпечення безпечних та нешкідливих умов праці працівників на підприємстві здійснюється за рахунок Роботодавця!